

EGYHÁZTÖRTÉNELEM - Templomaink az Örök Városban

Magyarok udvara

A Szent Péter-bazilika régi sekrestyéje és a kisebb Szent István-templom a magyar zarándokházak lebontásáig, 1776 (Francesco Cancellieri)

Fáy

A Római Magyar Akadémia volt igazgatója, Molnár Antal 2016-ban konferenciát szervezett az Európa peremén fekvő országok nemzeti templomairól. Az előadások egy római kiadónál kötetben is megjelentek. Ezt megelőzően kezdte kutatni a római magyar nemzeti templomok történetét. De vajon mi is az a nemzeti templom? Ez a titulus ugyan nem egyházi jogi természetű – magyarázza Molnár Antal, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének munkatársa –, de azokat az egyházakat nevezhetjük így, amelyeket a pápa okirattal – többnyire bulvárral – megerősítve valamely nemzeti közösség képviselőinek adományozott. Általában nemcsak templomot kaptak búcsúkiáltásokkal, hanem engedélyt is ispotály, zarándokház építésére. Ezek a közösségek a Rómában élő egy nemzethez tartozók vallásos társulatai voltak, amelyek szakrális központjává váltak a római nemzeti templomok.

A magyarok számára nyilván a pálosok a legfontosabbak. De a nemzeti templomok sorában a legismertebb az ír domonkosok temploma, az ősi Basilica di San Clemente vagy az ír ferencesek San Isidorója. Persze olyan római templom is van, ahol csak egy ideig szolgáltak egy-egy nemzethez kötődő szerzetesek. Ilyen például a Spanyol lépcső fölötti Santissima Trinità dei Monti. Ezt francia király építtette, és egy ideig francia minimiták tartották fenn, majd egy apácarend Rómában élő tagjai. A mai turisták a másik francia nemzeti templomot ismerik elsősorban, ennek Szent Lajos a védőszentje, és San Luigi dei Francesi néven szerepel a térképeken. A XIX–XX. században már számos Európán kívüli nemzet is kapott vagy épített templomot Rómában. A római nemzeti templomoknak presztízsiük is volt és van, mert egy-egy nemzet reprezentációjának kiemelt helyszínei.

Rómában az első intézményes magyar jelenlét Szent Istvánnak köszönhető, aki, mint mondja Molnár Antal, zseniális külpolitikai tevékenységet folytatott, és rendkívül magabiztosan tájékozódott a nemzetközi térben. Négy magyar zarándokházat alapított: Rómában, Ravennában, Konsztantinopolyban és Jeruzsálemben épültek ispotályok az oda látogató magyarok számára. Igazából csak a római tovább élésére van bizonyíték, ez egészen 1776-ig működött. Ekkor a Szent Péter-bazilika új sekrestyéjének építése miatt bontották le. Emlékét ma a San Pietro sekrestyéje előtt márványtábla hirdeti.

Nem véletlen, hogy Szent István éppen ez a helyen alapított zarándokházat. A többi nemzetnek is hasonló intézményei – korabeli megnevezéssel scholái, templomai és zarándokházai – álltak e területen. Első királyunk világosan látta, milyen alapvető érdek és szimbolikus tett beépíteni ebbe a térbe. A VIII–IX. századtól kezdve a frankok, longobárdok, friztek, angolszászok már létrehozták scholáikat a Szent Péter-bazilika déli felén, egyúttá nyírt Nagy Konstantin templomát. Ezek közelségében alapította Szent István a magyar zarándokházat. Kétszáz évvel később,

A római nemzeti templomoknak presztízsiük is volt és van, mert egy-egy nemzet reprezentációjának kiemelt helyszínei.

A biztató kezdet ellenére, mint Molnár Antal kutatásaiból kiderül, a római magyar zarándokház kiváló adottságai mellett sem tudott komolyabb politikai-vagy társadalomformáló tényezővé válni. Luxemburgi Zsigmondig egyetlen magyar uralkodó sem tartotta fontosnak a római magyar zarándokházat és templomot. Zsigmond számára fontos lett a római magyar reprezentáció, ezért foglalkozott a zarándokház és a templom megújításával. Sőt ezen túl ő segítette elő a magyar pálosok római letelepedését 1404-ben. Ekkor kapta meg a magyar alapítású szerzetesrend a San Salvatore in Onda templomot. Ötven évvel később V. Miklós pápa egy bullával adta a pálosoknak a Celio dombon épült ősi bazilikát, a Santo Stefano Rotondót. A templom mellé a pálos atyák kolostort építettek, mely mind a mai napig fennáll. Azonban a pápai bulla a pálos szerzetesrendnek adományozta a templomot, és nem tesz említést a magyar nemzetéről. Szemben a szicíliaiak, a franciák vagy a németek nemzeti templomaival. Valószínűleg azért történhetett így – véli Molnár Antal –, mert süllyal rendelkező nagyobb magyar közösség ekkoriban nem élt Rómában. A Rómaiba került pálosok magyarok voltak és maradtak a XVI. század elejéig. Zömmel közülük kerültek ki a római magyar gyóntatók is. Tény viszont, hogy a magyar nemzeti karaktert nem mondta ki, nem erősítette meg pápai bulla. A római magyar zarándokházra vonatkozó adatok később is szűkösek, de annyit tudni lehet, hogy 1497-

ben egy római magyar gyóntató megújította az épületet, és ezt a tényt emléktábla is megörökítette a ház falán.

A pálosok 1578–79-ig éltek a Santo Stefano Rotondo melletti kolostorukban, és a távozásuk összefügg a magyar rekatolizáció eredményességével. Ugyanis hosszú előkészületek után ekkor megalakult a jezsuiták vezetése alatt álló Római Magyar Kollégium. És ahogyan a Szent István Magyar Kollégium. És ahogyan a Szent István alapította magyar zarándokház is a római nemzeti zarándokházak sorába illeszkedett, a kollégium is része lett egy nemzeti intézményhálózatnak, ugyanis XIII. Gergely pápa kezdeményezésére ebben az időszakban sorra nyíltak Rómában a nemzeti kollégiumok. Ilyen volt a német, a görög vagy az angol. A magyar kollégiumot 1580-ban egyesítették a német kollégiummal, és ekkortól működött Collegium Germanicum-Hungaricum néven. Amíg azonban önállóan állt fenn, egy bő tanév idejéig, a pálos kolostor adott otthont az intézménynek, s ezért a pálosoknak el kellett távozniuk a Santo Stefano Rotondo melletti kolostorukból. Az 1580-as egyesülés után minden magyarként számoltartott római intézmény, mint a Santo Stefano Rotondo, a Szent István alapította zarándokház és a kisebb Szent István-templom a hozzájuk tartozó házakkal egyetemben a Collegium Germanicum-Hungaricum tulajdona lett. A zarándokház egészen a lebontásáig, 1776-ig a Collegium tulajdona volt, a Rotondo pedig mind a mai napig a kezelésében áll. A Collegium vezetői a XVIII. századig főként itáliai szerzetesek voltak, a hallgatók zöme pedig a német nemzet-hez tartozott. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a Rotondo és a zarándokház magyar jellege teljesen elhalványult volna, hiszen a vezetés és a magyar diákság fenntartotta a magyar emléket. Például a diákok Szent István ünnepein rendszerint a kisebb Szent István-templomban vettek részt a szentmisén. Majd a templom lebontása után a szertartás átkerült a Santo Stefano Rotondo Remete Szent Pál-kápolnába. Ez az oka annak – magyarázza Molnár –, hogy a kápolna 1776 után Remete Szent Pál mellett megkapta a Szent István titulusát.

A magyarok római nemzeti templomának a kérdése egészen a XX. századig meglehetősen háttérbe szorult. Mindszenty József sokat tett, hogy a Rotondo a római magyarok spirituális központja legyen, és ő volt az egyetlen magyar bíboros, aki címtemplomként a Santo Stefano Rotondót kérte és kapta. Utána Lékai László fíradózkod egy római magyar templomért, és így született meg a döntés 1977-ben, még VI. Pál pápa idejében, hogy a Szent Péter-bazilika grottájában magyar kápolna létesülhessen. Ez 1980-ra épült meg, II. János Pál benediktálta, és ma ez számít Rómában a magyarok nemzeti templomának. Mellette persze működik más intézmény is: a magyar emigráció áldozatkészségéből épült meg a Szent István-zarándokház. A Magna Domina Hungarorum, a Magyarok Nagyszonyva-kápolna a kisebb Szent István-templom utódja, a zarándokház pedig a Szent István alapította ispotály.

Végül joggal merül fel a kérdés: miért érdemes kutatni, megismerni a római magyar jelenléti szakrális emlékeit? Molnár Antal szerint a válasz egyszerű: nemcsak erdemes, hanem kötelező feladat is, hiszen sehol máshol nem érezzük át melyekben Európa és ezen belül valamennyi európai nemzet keresztény gyökereit, mint az Örök Városban. Onthonlétnünk legkedvesebb színtereinek, a magyar templomoknak a története nemcsak a Róma-járók számára izgalmas kirándulás, hanem nemzeti identitásunk keresztény alapjainak és ezeregyesd esztendő európai jelenlétünknek a tudatosítása miatt valamennyiünk számára megszívlelendő tanulságokkal szolgálhat.

IRGALMASSÁG ANYJA KARMELITA KOLOSTOR

A hazai szakrális tereknek szintén ott volna a helyük a közösség emlékeztetőiben. Példa erre a budai Irgalmasság Anyja karmelita kolostor, melyet 1372-ben Nagy Lajos király és anyja, Erzsébet királyné alapított Szűz Mária tiszteletére. A kolostor maradványait 2002-ben Benda Judit régész vezetésével feltárták a II. kerületi Csapláros utca 4. számú telken, ahol irodaházat húztak fel éppen. Az irodaház alatt melyárazás is épült, így csupán kavicsgáza foglalt kátránycsikok jelölék a kertben a kerengő és a káptalanterem alapfalait. A templom az utca alatt lehetett, a feltárások ott nem volt mód az ásásra, de miután a kolostoralaprajt kötött, helye meghatározható. A káptalanterem túl viszont egy korábban épített sokszögű kápolna maradványait is megtalálták. Ez a terület a váralja ritkábban lakott, Taschentál városrésze volt a középkorban. Az utca vonalában húzódo keskeny völgy a rózsadombi források vizét összegyűjtő mocsár (a mai Millenaris Park – Mammut üzletház területe) vizét vezette le a Dunába. A 2000-es évek elején épült irodaházban működik a svéd nagykövetség és a Holland Királyság nagykövetsége. Utóbbi koronás-oroszlán címűk táblája hirdeti. Az irodaház kertjében látható kátránycsikok titkát – hogy azok az 1372-ben épült, királyi alapítású kolostor alapfalait jelölik – csupán néhány beavatott ismeri. Nemzeti történetünk ikonikus állomáshelyéről, az egykori karmelita kolostorról és alapítójáról még egy tábla sem tudósít a gigantikus méretű irodaház falán.

(T. 1.)